

ΤΙΜΗ 5€

ΤΕΥΧΟΣ 177 • ΙΟΥΝΙΟΣ 2026

the books' journal

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΤΕΧΝΕΣ • ΙΔΕΕΣ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Δημήτρης Δασκαλόπουλος
ΛΙΖΥΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ

Δήμητρα Κωτούλα, συνέντευξη
ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης-SOS
ΠΕΡΙΚΛΗΣ Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Αντισιωνισμός εναντίον Ελλήνων
ΒΑΝΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ-ΚΥΡΙΑΝΙΔΟΥ

Ο πολύπλοκος Εντγκάρ Μορέν
ΜΗΝΑΣ ΑΝΑΛΥΤΗΣ

Ο Γαλανόσκυλος του Α. Δοξιάδη
ΜΑΤΙΝΑ-ΙΩΑΝΝΑ ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

Παναγής Παπαληγούρας
ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Κωνσταντίνος Τσάτσος
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΡΘΑΛΙΤΗΣ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΒΑΚΟΣ

Ένα υπέρλαμπρο αστέρι

ΝΤΟΡΑ ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΓΝΑΡΔΕΛΛΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΡΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ ΤΣΟΥΧΛΟΣ

Λεωνίδας Καβάκος:

Η εξαίρεση που αγάπησε τον κανόνα

Από τον ΠΑΡΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

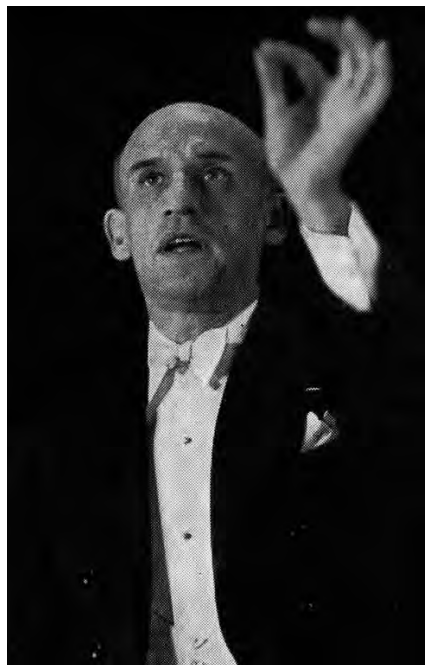
Ο βιολονίστας Λεωνίδας Καβάκος (γενν. 1967) αποτελεί μία ελληνική εξαίρεση στο διεθνές σπέρμα της λεγόμενης «κλασικής» μουσικής. Ένας βιρτουόζος από την Ελλάδα; Μα από την Ελλάδα; Το ίδιο ερώτημα τίθεται σταθερά από τότε που κέρδισε τον διαγωνισμό βιολιού *Σιμπέλιους* το 1985. Έκτοτε η μεν διεθνής παρουσία του εξελίσσεται σταθερά, των δε ελληνικών μουσικών θεσμών αποσπασματικά και περιστασιακά.

Δεν είναι μόνο αυτή η αντίθεση, μεταξύ ατόμου και θεσμών, που καθιστά τόσο «εξαιρετική» την περίπτωση του. Φαινομενικά, οι γονείς του υποκατέστησαν τους θεσμούς, μια και κατάγεται από μουσική οικογένεια. Από αυτήν την οικογένεια ο πεντάχρονος Λεωνίδας είχε λάβει ως δώρο ένα μικρό βιολάκι κάτω από το χριστουγεννιάτικο δέντρο. Το μήλο έπεσε κάτω από τη μηλιά, θα έλεγε κανείς, ιδιαίτερα όταν ο Καβάκος συνέχιζε να κερδίζει διεθνείς διαγωνισμούς, όπως οι *Ινδιανάπολις* (1986), *Νάουμπουργκ* (1988) και *Παγκανίνι* (1988).

Η ΜΗΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑΒΑΚΟΥ

Όμως η μηλιά του Καβάκου δεν ήταν ίδια με τη μηλιά όσων Ευρωπαίων και ευρωπαϊκής καταγωγής, κυρίως, ανταγωνίστηκε. Ο παππούς του ήταν λαϊκός οργανοπαίκτης. Στήριζε το βιολί στο στήθος, μια τεχνική που στην Ευρώπη είχε εγκαταλειφθεί αιώνες πριν, όταν άρχιζαν να δημιουργούνται τα πρώιμα έργα του δεξιοτεχνικού κανόνα του βιολιού. Ο πατέρας του Καβάκου πρώτα έμαθε με τον παραδοσιακό τρόπο και μετά με τον «ωδειακό». Αν ο πατέρας «μετανάστευσε» μεταξύ των διαφορετικών τεχνικών, ο Λεωνίδας Καβάκος υπήρξε ο πρώτος στην οικογένειά του που γαλουχήθηκε εξαρχής στον κόσμο της «κλασικής» μουσικής.

Ωστόσο δεν υποκατέστησε μόνο η οικογένειά του την υστέρηση των ελληνικών θεσμών. Καθοριστικής σημασίας υπήρξε και ένας άνθρωπος-θεσμός από μόνος του, ο δάσκαλός του στο βιολί Στέλιος

Δημήτρης Μητρόπουλος, Μαρία Κάλλας, Ιάννης Ξενάκης. Τρεις διεθνείς Έλληνες της μουσικής που προηγήθηκαν της διεθνούς καριέρας του Λεωνίδα Καβάκου.

Καφαντάρης (1928-2003). Στην ορχήστρα προχωρημένων σπουδών εγχόρδων του Καφαντάρη είχε βασιστεί ο Μίκης Θεοδωράκης για να ιδρύσει τη δική του Μικρή Ορχήστρα Αθηνών το 1962. Πολλοί σπουδαστές του στελέχωναν τις κρατικές μας ορχήστρες, ή διέπρεψαν ως δεξιοτέχνες, όπως ο Γιώργος Δεμερτζής. Επρόκειτο για έναν δάσκαλο με την ευρύτερη έννοια, ο οποίος πίστευε ότι το να μαθαίνεις μουσική σήμαινε το ίδιο με το να μαθαίνεις να είσαι άνθρωπος, ενώ αρνιόταν να πληρωθεί από όσους μαθητές του είχαν ταλέντο. Υπό τη διδασκαλία του Καφαντάρη λοιπόν έφτασε ο Καβάκος έως τον διαγωνισμό *Σιμπέλιους*, σε μια πορεία που κάθε άλλο παρά ανέφελη υπήρξε αφού τρεις φορές θέλησε να τα παρατήσει.

Τα υπόλοιπα βραβεία θα τα πάρει κατά τις μεταπτυχιακές του σπουδές —με υποτροφία του Ιδρύματος Ωνάση— στο Πανεπιστήμιο της Ιντιάνα στις ΗΠΑ με δάσκαλο τον σπουδαίο ρωσοαμερικάνο βιολονίστα Γιόζεφ Γκίνγκολντ. Ο Γκίνγκολντ θα τον προετοιμάσει και για κάτι που υπερβαίνει τις τεχνικές του βιολιού: από εδώ και πέρα, του λέει, ο μεγαλύτερος δάσκαλός σου θα είναι η σκηνή. Εκεί θα είσαι πάντα υπό πίεση. Εκεί θα είσαι πάντα υπό αμφισβήτηση. Αυτό δεν

μπορείς να το μάθεις μελετώντας στο σπίτι.

Ο Καβάκος όμως τελικά ανακάλυψε εκ νέου έναν ακόμα μεγαλύτερο δάσκαλο από την αμφισβήτηση του κοινού: την αυτοαμφισβήτηση, η οποία μετά τις βραβεύσεις είχε αλλάξει μορφή. Τώρα το ερώτημα που τον απασχολούσε δεν ήταν *αν* μπορεί να παίξει βιολί, αλλά *πώς* παίζει βιολί. Το 1989 ακούει σε έναν δίσκο τον Σίγκισβαλντ Κάικεν —φημισμένο για τις ιστορικά ενημερωμένες ερμηνείες του— να παίζει Μπαχ. Συγκλονίζεται συθέμελα και σταματά να ερμηνεύει δημοσίως Μπαχ για εννέα ολόκληρα χρόνια, ώσπου να τον προσεγγίσει εκ νέου.

Κατά τη δεκαετία του 1990 ο Καβάκος παίρνει σχεδόν κάθε Σαββατοκύριακο το αεροπλάνο και ταξιδεύει στη Βουδαπέστη για να εμβαθύνει στα μυστικά της μουσικής ερμηνείας δίπλα στον σπουδαίο ούγγρο πιανίστα Φέρεντς Ράντος (1934-2025). Αν και πολλοί πιανίστες περιέγραφαν τη συναισθηματική τους κατάσταση κατά το μάθημα του Ράντος αποκαρδιωτικά, λόγω των υψηλών δεξιοτεχνικών απαιτήσεών του, για τον Καβάκο όλα ήταν εντελώς διαφορετικά. Για έναν βιολιστή, η μαθητεία δίπλα σε έναν πιανίστα είναι απελευθερωτική, καθώς

η συζήτηση πλέον δεν αφορά την τεχνική, αλλά την ίδια τη μουσική. Χάρης στον Ράντος, ο οποίος συνδύαζε βαθιά γνώση της μουσικής με πηγαίο μουσικό ένστικτο, ο Καβάκος μπόρεσε να γνωρίσει σε βάθος τη μεγάλη μουσική παράδοση της κεντρικής Ευρώπης.

ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ

Ως τις αρχές της δεκαετίας του 2000 ακολουθεί την καριέρα ενός διακεκριμένου σολίστ του βιολιού, εξαιρετικά σπάνιας δεξιοτεχνίας. Με αφετηρία το Φεστιβάλ Αθηνών το 1984 οργώνει τον διεθνή χάρτη των συναυλιών «κλασικής» μουσικής, δίνοντας πλήθος συναυλιών σε Ευρώπη, Βόρεια Αμερική και Ιαπωνία, και συνεργαζόμενος με τις σπουδαιότερες ορχήστρες του κόσμου. Ταυτόχρονα καταγράφει στο ενεργητικό του εμβληματικές ηχογραφήσεις, όπως την παγκόσμια πρώτη ηχογράφιση της αρχικής εκδοχής (1903/4) του *Κοντσέρτου για βιολί* (1905) του Σιμπέλιους το 1991. Πέρα από δεξιοτεχνικά έργα-ορόσημο, όπως τα *24 καπρίτσια* (1802-1817), του *Παγκανίνι*, ο Καβάκος ηχογραφεί και απαιτητικά έργα τα οποία κατέχουν ξεχωριστή θέση στην καρδιά όσων γνωρίζουν σε βάθος το ρεπερτόριο του βιολιού, όπως το 1999 τις *Έξι*

σονάτες για σόλο βιολί (1923) που έγραψε ο Εξέν Ιζαϊ (δάσκαλος του Γκίνγκολντ) ως σύγχρονη αναφορά στο έργο του Μπαχ, ή το 2002 το *Κοντσέρτο για βιολί* (1935) του Άλμπαν Μπεργκ – συνθέτη της θεωρούμενης ως δυσνόητης «Δεύτερης Σχολής της Βιέννης».

Προς τα τέλη του 2000 έρχεται η αναγνώριση της καλλιτεχνικής του ωρίμανσης με την ανάθεση της καλλιτεχνικής διεύθυνσης της Καμεράτας του Ζάλτσμπουργκ το 2007. Δεν γίνεται πλέον αντιληπτός μόνο ως σπουδαίος ερμηνευτής, αλλά και ως «δάσκαλος» της μεγάλης κεντροευρωπαϊκής μουσικής παράδοσης, ο οποίος μπορεί να δώσει πνοή στον ήχο ενός μουσικού συνόλου, όχι στην περιφέρεια της Ευρώπης, αλλά στο ίδιο το Ζάλτσμπουργκ, τη γενέτειρα του Μότσαρτ. Εκεί λοιπόν κάνει τα πρώτα του σταθερά βήματα ως μαέστρος.

Δεν αργεί η καθιέρωσή του στο πιο απαιτητικό πνευματικά κομμάτι αυτής της παράδοσης: τη μουσική δωματίου. Σε αυτήν δεν αρκούν –και δεν χρειάζονται– οι ιλιγγιώδεις ταχύτητες και οι ακροβατισμοί ενός Παγκανίνι. Αντιθέτως, η ωριμότητα, η αυτοσυγκράτηση, η βαθιά γνώση του ύφους του συνθέτη και της εποχής, η αποκρυπτογράφηση του νοήματος της παρτιτούρας αναδεικνύονται οι κυρίαρχες αρετές. Με τις ηχογραφήσεις της δεκαετίας του 2010 ο Καβάκος έχει πλέον αγγίξει την «αγία τριάδα» των γερμανών μουσουργών: Μπαχ, Μπετόβεν, Μπραμς. Τρεις μουσουργοί, τρεις εποχές (μπαρόκ, κλασικισμός, ρομαντισμός), συναπαρτίζουν την επιτομή του κανόνα της «κλασικής» μουσικής.

Ταυτόχρονα στο πεδίο της μουσικής δωματίου συμπράττει με καλλιτέχνες όπως οι πιανίστες ο Ιμμάνουελ Αξ, η Γιούτζα Γουάγκ, ο Ενρίκο Πάτοσε και ο τσελίστας Γιο-γιο Μα. Το 2017 λαμβάνει το ύψιστο μουσικό βραβείο της Δανίας, το Λεονί Σόνινγκ, για τη βαθιά κατανόηση της μουσικής, την ισχυρή προσωπικότητά του, τη δεξιοτεχνία του και τον ελκρινή και άμεσο χαρακτήρα του παιξίματός του, που τον ξεχωρίζουν ως καλλιτέχνη σπάνιου διαμετρήματος, σύμφωνα με τον πρόεδρο του Ιδρύματος. Επιπλέον οι αποκλειστικές συνεργασίες του πρώτα με την ιστορική δισκογραφική εταιρεία Decca το 2012 και από το 2018 και έκτοτε με τη Sony αποδεικνύουν ότι δεν είναι μόνο σημαντικός για την τέχνη της μουσικής, αλλά και πολύτι-

Αλέκος Παπαδάτος

Ο Λεωνίδας Καβάκος από τον Αλέκο Παπαδάτο.

μος για τη «βιομηχανία» της. Μόλις το 2022 εκλέγεται τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα τελευταία χρόνια ο Καβάκος επιδιώκει να προσφέρει στους μουσικούς της χώρας του όσα τους στερήσαν οι θεσμοί της. Συνεργάζεται με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και προσφέρει την αμοιβή του για την κάλυψη των ενίοτε δραματικών αναγκών της, όπως για τη στοιχειώδη ανανέωση των μουσικών της οργάνων. Προσφέρει επίσης την αμοιβή του για την κάλυψη των αναγκών των Μουσικών Σχολείων ή ακόμα και νοσοκομείων. Παίρνει θέση για το παράδοξο καθεστώς των ωδείων, που τον καθιστούν ανειδίκεντο μεταλκευακών σπου-

δών στην Ελλάδα, αλλά καθηγητή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό. Τονίζει με κάθε ευκαιρία πόσα ταλέντα χάνονται στην Ελλάδα και ίσως γι' αυτό διοργανώνει Masterclasses, ενώ το 2024 ίδρυσε το σύνολο μουσικής δωματίου ApolloΩn που απαρτίζεται από κορυφαίους έλληνες μουσικούς και διαπρέπει διεθνώς.

Σήμερα η καριέρα του εξακολουθεί την ανοδική της πορεία και εξακολουθεί να γίνεται ολοένα και πιο πολυδιάστατη: σολίστ, μαέστρος και από το 2024 και έκτοτε καθηγητής βιολιού στην Ανώτατη Μουσική Ακαδημία Βασιλείας της Ελβετίας. Συνεχίζει να συνεργάζεται με τις σπουδαιότερες ορχήστρες του κόσμου, να ηχογραφεί και να ζει στο επίκεντρο της κλασικής μουσικής.

Βέβαια, ο Καβάκος δεν είναι ο

μόνος Έλληνας που διέπρεψε σε αυτήν. Υπήρξε ο μαέστρος Δημήτρης Μητρόπουλος που είχε διακριθεί ως μαέστρος της Φιλαρμονικής Ορχήστρας της Νέας Υόρκης· υπήρξε το άστρο της Μαρίας Κάλλας που λάμπει ακόμα· ο Ιάννης Ξενάκης δεν λείπει από καμία εγκυκλοπαιδική αναφορά για την πρωτοποριακή μουσική του 20ού αιώνα· ο μαέστρος Θεόδωρος Κουρεντζής είναι περιζήτητος στις αίθουσες συναυλιών, ενώ εκατοντάδες άλλοι έχουν μια αξιόλογη πορεία, που σε καμία περίπτωση δεν θα την είχαν αν παρέμεναν στη χώρα μας. Παρ' όλα αυτά η Ελλάδα ως χώρα στο πεδίο της κλασικής μουσικής παραμένει αρκετά αφανής, ώστε όλες οι παραπάνω περιπτώσεις να αποτελούν φωτεινές εξαιρέσεις. ■

«Όταν ο Λεωνίδας ήταν περίπου δεκαεπτά ετών, τον άκουσα να ερμηνεύει το Κοντσέρτο για βιολί του Σιμπέλιους. Δεν θα ξεχάσω ποτέ εκείνη τη στιγμή. Ήταν σαν να άνοιξαν οι ουρανοί».

Ένα υπέρλαμπρο αστέρι

Από την ΝΤΟΡΑ ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Γνώρισα τον Λεωνίδα Καβάκο μέσα από τους γονείς του, με τους οποίους συνδεόμουν στενά, ιδιαίτερα με τη μητέρα του, τη Νανά Αλεξανδρίδου. Διδάσκαμε και οι δύο στο Ωδείο Αθηνών.

Θυμάμαι πολύ καλά πως, ήδη από τότε, στους διαδρόμους του Ωδείου, ακουγόταν συνεχώς το όνομα ενός παιδιού με εξαιρετικό ταλέντο, ενός καταπληκτικού βιολονίστα. Όλοι μας αισθανόμασταν μια μικρή ζήλια που δεν φοιτούσε στο δικό μας Ωδείο, αλλά γνωρίζαμε επίσης πως ο Καφαντάρης, στο Ελληνικό Ωδείο, ήταν ο κορυφαίος δάσκαλος βιολιού της εποχής. Πολύ γρήγορα έγινε κοινός τόπος ότι αυτό το παιδί ήταν κάτι το πραγματικά ασυνήθιστο.

Όταν ο Λεωνίδας ήταν περίπου δεκαεπτά ετών, τον άκουσα να ερμηνεύει το Κοντσέρτο για βιολί του Σιμπέλιους. Δεν θα ξεχάσω ποτέ εκείνη τη στιγμή. Ήταν σαν να άνοιξαν οι ουρανοί. Κάτι απερίγραπτο. Από την πρώτη στιγμή καταλάβαινε κανείς ότι η μουσική δεν ήταν απλώς κάτι που έπαιζε. Η μουσική υπήρχε μέσα του και το βιολί ήταν το μέσο

με το οποίο εξέφραζε ολόκληρο τον ψυχισμό του. Είχε από πολύ νωρίς απόλυτο αντί, εκπληκτικό έλεγχο του ηχοχρώματος σε όλη την έκταση του οργάνου και μια ωριμότητα που σπάνια συναντά κανείς σε τόσο νεαρή ηλικία.

Ακούω μουσική από παιδί και έχω ακούσει αμέτρητες ερμηνείες, όμως μπορώ να πω χωρίς υπερβολή ότι ο Λεωνίδας ήταν εκείνος που μου αποκάλυψε πραγματικά το έργο του Σιμπέλιους. Μέχρι τότε δεν είχα συνειδητοποιήσει σε όλο του το βάθος τη μεγαλοσύνη αυτού του κοντσέρτου. Ανάμεσα στα μεγάλα κοντσέρτα για βιολί —του Μπετόβεν, του Μέντελσον, του Μπραμς, του Τσαϊκόφσκι και του Σιμπέλιους— το τελευταίο απέκτησε για μένα μια ξεχωριστή θέση μέσα από την ερμηνεία του Λεωνίδα Καβάκου. Θυμάμαι επίσης ότι η οικογένεια του Σιμπέλιους του είχε εμπιστευθεί υλικό που δεν είχε ακόμη δημοσιοποιηθεί, κάτι που δείχνει και τη διεθνή αναγνώριση που είχε ήδη κερδίσει.

Εκείνο όμως που με εντυπωσίασε περισσότερο δεν ήταν μόνο το τεράστιο ταλέντο του. Ήταν η αίσθηση

ευθύνης απέναντι σε αυτό το χάρισμα. Από πολύ νέος κατάλαβε ότι η αποστολή του ήταν να υπηρετεί τη μουσική. Δεν υπηρετεί το βιολί· υπηρετεί τη μουσική μέσω του βιολιού του. Και αυτό είναι κάτι πολύ σπάνιο.

Είμαι ιδιαίτερα περήφανη γι' αυτόν, γιατί κινούμαι συχνά σε κύκλους της Κεντρικής Ευρώπης, γνωρίζω σπουδαίους μουσικούς και ξέρω πώς μιλούν για τον Λεωνίδα. Μιλούν με απεριόριστο θαυμασμό. Για αυτούς είναι ένα υπέρλαμπρο αστέρι της παγκόσμιας μουσικής σκηνής. Θυμάμαι τη μεγάλη περηφάνια που ένιωθαν οι γονείς του, με τους οποίους ταξιδέψαμε αρκετές φορές στην Ευρώπη. Ήμουν κοντά τους και ξέρω πόσο σήμαινε για εκείνους η πορεία του.

Δεν είχα ποτέ την ευκαιρία να παίξω μαζί του, αν και θα το επιθυμούσα πολύ. Τον έχω όμως ακούσει σε πολλές συνεργασίες με σπουδαίους καλλιτέχνες, τους οποίους επιλέγει πάντα με μεγάλη προσοχή.

Η σχέση του με την Ελλάδα παραμένει βαθιά και ουσιαστική. Αγαπά

τη χώρα του με πάθος. Ίσως κάποιες φορές να τον στενοχωρεί το γεγονός ότι η κλασική μουσική δεν έχει ακόμη τη θέση που της αξίζει, όμως τα τελευταία χρόνια βλέπω μια ουσιαστική πρόοδο. Το κοινό ανταποκρίνεται όλο και περισσότερο. Και αυτό είναι σημαντικό, γιατί η κλασική μουσική μεταφέρει αξίες διαχρονικές, αξίες που βοηθούν τον άνθρωπο να σκεφτεί, να οραματιστεί και να ανυψωθεί πνευματικά.

Πιστεύω ότι ο Λεωνίδας ενσάρκωνει ακριβώς αυτή τη δύναμη της μουσικής. Όταν αφοσιώνεται κανείς σε αυτήν, ανοίγει μπροστά του ένας άλλος χρόνος, ένας χρόνος έξω από την καθημερινή φθορά. Η μουσική προσφέρει μια αίσθηση διαρκούς ζωής, μια εμπειρία που μοιάζει να υπερβαίνει το θάνατο. Αυτό το έχω δει πολύ έντονα στον Λεωνίδα Καβάκο.

Είναι επίσης εξαιρετικός δάσκαλος. Τον παρακολούθησα σε σεμινάρια όπου νέοι βιολονίστες από όλο τον κόσμο έρχονταν για να ζητήσουν τη γνώμη και τη συμβουλή του. Ήταν υπομονετικός, προσεκτικός, ευγενικός, σχεδόν

τρυφερός στον τρόπο που καθοδηγούσε τους νέους μουσικούς. Είναι συγκινητικό να τον βλέπει κανείς να μεταδίδει τη γνώση του.

Το ίδιο δοτικός είναι και ως αρχιμουσικός. Η βαθιά γνώση της μουσικής του επιτρέπει να διευθύνει ορχήστρες με φυσικότητα και αυθεντία. Παρ' όλα αυτά, η μεγάλη του μαγεία παραμένει το βιολί. Από τον Σιμπέλιους έως τον Μπετόβεν, τον Τσαϊκόφσκι και όλα τα μεγάλα κοντσέρτα του ρεπερτορίου, έχει διανύσει μια πορεία συνεχούς εξέλιξης. Τα τελευταία χρόνια τον βλέπω να στρέφεται ιδιαίτερα στη μουσική δωματίου, συνεργαζόμενος με σπουδαίους καλλιτέχνες όπως ο Εμανουέλ Αξ και ο Γκοτιέ Καπουσόν. Χαίρομαι επίσης ιδιαίτερα που έχει ασχολη-

θεί με διασκευές των συμφωνιών του Μπετόβεν, φέρνοντας αυτά τα αριστουργήματα πιο κοντά στους μουσικούς και στο κοινό.

Ο Λεωνίδας είναι ένας άνθρωπος βαθιά ταγμένος στη μουσική. Η αφιέρωση δεν είναι γι' αυτόν καταναγκασμός αλλά πάθος. Βεβαίως, όπως όλοι οι μουσικοί που ξεκινούν από μικρή ηλικία, πιθανότατα πιέστηκε στην αρχή. Κι εγώ θυμάμαι τον εαυτό μου παιδί να πιέζεται. Όμως κάποια στιγμή έρχεται η ταύτιση με το αντικείμενο, η στιγμή που αντιλαμβάνεσαι ότι αυτός είναι ο δρόμος σου. Από τότε η μουσική δεν σε βαραίνει· σου δίνει φτερά.

Η ζωή ενός διεθνούς καλλιτέχνη είναι εξαντλητική. Τα αδιάκοπα ταξίδια, τα αεροδρόμια, οι συνεχείς

μετακινήσεις από χώρα σε χώρα απαιτούν τεράστια αντοχή. Πάντα αναρωτιόμουν πώς μπορούν να αντέξουν έναν τέτοιο ρυθμό ζωής. Θυμάμαι τη φίλη μου, τη σπουδαία πιανίστρια Martha Argerich, η οποία είχε το σπάνιο χάρισμα να μπορεί να κοιμηθεί οπουδήποτε και οποτεδήποτε, κάτι που τη βοηθούσε να αντεπεξέρχεται σε αυτή τη διαρκή περιπλάνηση. Ο Λεωνίδας έχει διανύσει επί δεκαετίες μια αντίστοιχα απαιτητική διαδρομή, χωρίς ποτέ να χάσει τη συγκέντρωση, τη φρεσκάδα και το πάθος του για τη μουσική.

Πιστεύω επίσης ότι ο Λεωνίδας κουβαλά τη μουσική μέσα του πριν ακόμη ανοίξει την παρτιτούρα. Έχει πρώτα τα έργα μέσα του, τα έχει ακούσει εσωτερικά, τα έχει αγαπήσει, και ύστερα συνεργάζεται με την

παρτιτούρα. Αυτή είναι η αίσθηση που έχω πάντοτε όταν τον ακούω.

Φυσικά υπάρχει μοναξιά στη ζωή του μουσικού. Υπάρχει η ατέλειωτη μελέτη, η επανάληψη, η πειθαρχία. Όμως είναι μια μοναξιά γεμάτη συντροφιά. Η τέχνη σε συνοδεύει συνεχώς και σου δίνει νόημα. Κάποια στιγμή καταλαβαίνεις ότι αυτός είναι ο δρόμος σου.

Για τον Λεωνίδα Καβάκο έχω μόνο αισθήματα βαθιάς εκτίμησης και σεβασμού. Τον αγαπώ από καρδιάς, γιατί είναι ένας τεράστιος μουσικός, ένας άνθρωπος αφοσιωμένος στην τέχνη του και, πάνω απ' όλα, ένα υπέλαμπρο αστέρι που μας κάνει όλους υπερήφανους. Εύχομαι να τον ακούμε συχνότερα στην Ελλάδα και να συνεχίσει για πολλά χρόνια ακόμη να μας χαρίζει αυτή την ομορφιά. ■

Ποιος είναι και γιατί ξεχωρίζει

Από τον ΝΙΚΟ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟ

Στη μουσική, πολλοί λένε πως το παιδί-θαύμα παύει να είναι «θαύμα» όταν πάψει να είναι παιδί. Και δεν έχουν άδικο. Όσοι ασχολούνται με τη μουσική παρατηρούν ότι ο κανόνας ισχύει, ενώ οι λιγοστές εξαιρέσεις, ως συνήθως, τον επιβεβαιώνουν.

Σ' αυτές τις ευτυχείς εξαιρέσεις ανήκει και ένας δικός μας άνθρωπος, ταλαντούχος και δημοφιλής. Το όνομά του: Λεωνίδας Καβάκος, βιολονίστας και αρχιμουσικός. Γεννημένος στην Αθήνα το 1967, ανήκει σε εκείνη τη μικρή κατηγορία μουσικών, οι οποίοι συνδυάζουν τεχνική ακρίβεια, βαθιά μουσική σκέψη και έντονη προσωπική ερμηνευτική ταυτότητα. Δεν είναι απλώς ένας δεξιότηχης, είναι ένας ολοκληρωμένος μουσικός που έχει κερδίσει τον απόλυτο σεβασμό της παγκόσμιας μουσικής κοινότητας. Το έγκριτο και δημοφιλές βρετανικό περιοδικό μουσικής *The Strad* δικαίως τον χαρακτήρισε "The Violinists' Violinist".

Είναι μεγάλη τιμή, και συγκρόνως τεράστια υποχρέωση, για έναν μουσικό, να τον εμπιστεύονται και να τον καλούν να συμπράξει μαζί τους, διακεκριμένες ορχήστρες και αρχιμουσικοί με μακρά ιστορία, εκατοντάδες ηχογραφήσεις και χιλιάδες συναυλίες. Σε μια ιστορική ορχήστρα γνωρίζουν ότι ο Καβά-

κος αποφεύγει την επιδεικτικότητα (σύνθηες φαινόμενο σήμερα), προσπαθώντας για μια βαθύτερη, φιλοσοφική προσέγγιση της μουσικής που αναλαμβάνει να ερμηνεύσει.

Δεν θα αναφερθώ στις μεγάλες ορχήστρες και τους αρχιμουσικούς με τους οποίους συνεργάστηκε. Ούτε για τις πολυάριθμες διεθνείς διακρίσεις του και τα βραβεία. Αυτά είναι γνωστά, χιλιογραμμένα και εύκολα προσβάσιμα. Ούτε θα επισημάνω τις σημαντικές ερμηνείες του σε έργα που τον ξεχώρισαν.

Ο Λεωνίδας Καβάκος αναγνωρίζεται γιατί συνδυάζει την αψεγάδιαστη τεχνική ενός βιρτουόζου με το φιλοσοφημένο μυαλό ενός έμπειρου αρχιμουσικού, κάνοντας κάθε του εμφάνιση μια βαθιά πνευματική εμπειρία για το κοινό. Πολλοί αναρωτιούνται για το πώς τα καταφέρνει να φτάνει σε ένα τόσο υψηλό αποτέλεσμα. Χωρίς να φειδεται κόπου και χρόνου –με δεδομένο το ταλέντο και την εμπειρία του– μελετά εξαντλητικά την παρτιτούρα, όχι για να ερμηνεύσει πιστά τη μουσική, νότα προς νότα, εφόσον αυτό τελικά από μόνο του δεν είναι σημαντικό. Επιμένει να «μπει στο μυαλό» του συνθέτη και να αποκαλύψει την πρόθεσή του όταν εκείνος έγραφε αυτήν την παρτιτούρα, αποφεύγοντας ως ερμηνευτής το επιφανειακό συναίσθημα.

Η θεώρηση της μουσικής –όπως την αντιμετωπίζει ο Καβάκος– θυμίζει την εποχή του ύστερου Μπαρόκ, όταν οι συνθέτες άρχισαν να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην ουσία της μουσικής, και όχι στις επιδείξεις των φωνών των λυρικών τους τραγουδιστών. Μα και στην εποχή του Βάγκνερ, οι δημιουργοί έδωσαν προτεραιότητα στην εξερεύνηση της αρμονίας και του χρώματος στην οργανική τους μουσική, θεσπίζοντας ένα στυλ πάνω και πέρα από την εφήμερη ερμηνεία της.

Όλοι ομολογούν ότι ο Καβάκος δεν παίζει θεαματικά. Δυστυχώς, έχουμε πολλά τέτοια παραδείγματα θεαματικής ερμηνείας από νέους μουσικούς στην εποχή μας. Επιπλέον, ο ήχος του Καβάκου είναι διαυγής, συμπαγής με εξαιρετική καθαρότητα, με καθαρή αλληλουχία των μουσικών φράσεων. Πολλοί μελετητές μιλούν για την ακρίβεια που διαχειρίζεται το δοξάρι του, για το εκφραστικό του vibrato, ακόμη και για τις παύσεις του τις γεμάτες μουσικότητα.

Ο Λεωνίδας Καβάκος είναι μια μεγάλη μορφή, αναγνωρισμένη σε όλον τον πολιτισμένο κόσμο, ο οποίος δυστυχώς δεν βρίσκεται συχνά στην Ελλάδα. Η μοίρα των μεγάλων και επιτυχημένων μουσικών, θα σκεφτείτε. Με μια βαλίτσα στο χέρι –μαζί και μ' ένα πανάκριβο βιολί!– ταξιδεύει σε όλον

τον κόσμο είτε ως σολίστ στο βιολί ή ως αρχιμουσικός. Ενίοτε και τα δύο. Παρ' όλα αυτά, θα βρει πάντα ευκαιρίες όχι μόνο να επισκεφτεί τη χώρα μας, αλλά και να αναλάβει πρωτοβουλίες για να στηρίξει νέους μουσικούς, ελληνικές ορχήστρες, την Ακαδημία, και συχνά να προσφέρει την αμοιβή του για να προάγει στη χώρα του αυτό που αγαπά: τη μουσική.

Γράφοντας τα παραπάνω, έρχονται στο μυαλό οι βιρτουόζοι βιολονίστες του παρελθόντος. Ο Pietro Locatelli, για τον οποίο έλεγαν πως «το παίξιμό του θα μπορούσε να κάνει ένα καναρίνι να πέσει από το κλαδί του, από την ευχαρίστηση». Ο βιρτουόζος Ούγγρος Joseph Joachim (Γιόζεφ Γιόαχιμ, 19ος αι.), φίλος των Σούμαν, Μπραμς, Μπρουχ, Μέντελσον. Τον 20ό αιώνα, ο Αυστριακός Fritz Kreisler (Φριτς Κράισλερ) και στην εποχή μας η Anne-Sophie Mutter (Άννε-Ζοφί Μούτερ).

Θεωρώ πως ο Λεωνίδας Καβάκος κατέχει μία περίοπτη θέση ανάμεσα στους διεθνείς Έλληνες της λεγόμενης κλασικής μουσικής, όπως η Μαρία Κάλλας και ο Δημήτρης Μητρόπουλος. ■

1. Από το 2017 παίζει με το Stradivarius "Willemotte" του 1734 και τρία σύγχρονα βιολιά εξαιρετικής ποιότητας.

Ο Λεωνίδας Καβάκος στη διεθνή και ελληνική μουσική σκηνή Από τους πληρέστερους μουσικούς της γενιάς του

Από τον ΧΑΡΑΛΑΜΠΟ ΓΝΑΡΔΕΛΛΗ

Η φήμη του δεν στηρίζεται σε εντυπωσιακές εξωτερικές εκδηλώσεις δεξιοτεχνίας αλλά στη δυνατότητά του να αναδεικνύει την εσωτερική αρχιτεκτονική των μουσικών έργων. Η προσέγγισή του συχνά συγκρίνεται με εκείνη μεγάλων μουσικών-διανοουμένων όπως ο David Oistrakh και ο Szymon Goldberg, καλλιτεχνών δηλαδή που αντιμετώπιζαν την ερμηνεία ως αποτέλεσμα βαθιάς μελέτης και όχι ως απλή επίδειξη τεχνικής υπεροχής.

Ο Λεωνίδας Καβάκος θεωρείται δικαίως ένας από τους σημαντικότερους μουσικούς της διεθνούς κλασικής σκηνής. Η παρουσία του στις σπουδαιότερες αίθουσες συναυλιών του κόσμου, η συνεργασία με κορυφαίες ορχήστρες και μαέστρους, καθώς και η αναγνώρισή του ως σολίστα, μουσικού δωματίου και διευθυντή ορχήστρας, τον έχουν καθιερώσει παγκοσμίως.

Η διεθνής πορεία του ξεκίνησε ήδη από την εφηβική ηλικία, όταν το 1985 βραβεύτηκε στον Διεθνή Διαγωνισμό Jean Sibelius και ακολούθησαν οι πρώτες διακρίσεις στους διαγωνισμούς Paganini και Naumburg, επιτεύγματα που τον ανέδειξαν ως έναν από τους σημαντικότερους νέους κλασικούς βιολονίστες. Η καλλιτεχνική αξία του δεν βασίζεται μόνο στη δεξιοτεχνία· αντίθετα, η διεθνής μουσική κοινότητα τον εκτιμά κυρίως για την ερμηνευτική του ωριμότητα, την ιδιαίτερη πνευματική προσέγγιση των έργων και τη βαθιά κατανόηση της μουσικής δομής τους. Δεν είναι τυχαίο ότι το ιστορικό βρετανικό περιοδικό *The Strad*, από τα εγκυρότερα παγκοσμίως στο χώρο της έγχορδης κλασικής μουσικής, τον έχει χαρακτηρίσει «βιολιστή των βιολιστών», εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο τον ιδιαίτερο σεβασμό που απολαμβάνει μεταξύ των κορυφαίων συναδέλφων του.

Κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του, ο Καβάκος συνεργάστηκε ως σολίστ με τις σημαντικότερες ορχήστρες του κόσμου, όπως η Φιλαρμονική του Βερολίνου, η Φιλαρμονική της Βιέννης, η Royal Concertgebouw Orchestra του Άμστερνταμ, η Συμφωνική Ορχήστρα του Λονδίνου και η Gewandhaus της Λειψίας. Παράλληλα, εμφανίστηκε δίπλα σε εμβληματικούς μα-

Νατάσσα Πασχάλη

10 Μαΐου 2026, Αθήνα, Μέγαρο Μουσικής. Ο Λεωνίδας Καβάκος διεύθυνε την Ορχήστρα Philharmonia σε έργα Ντβόρζακ, Σούμαν και την 1η Συμφωνία του Μπραμς.

έστρους όπως οι Sir Simon Rattle, Riccardo Chailly, Mariss Jansons, Christoph Eschenbach και Valery Gergiev, γεγονός που επιβεβαιώνει τη θέση του στον στενό κύκλο των μεγάλων ερμηνευτών της εποχής. Ανάμεσα στις κορυφαίες εμφανίσεις συγκαταλέγεται η συμμετοχή του στο Europakonzert της Φιλαρμονικής Ορχήστρας του Βερολίνου στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών το 2015, όπου ερμήνευσε το Κοντσέρτο για Βιολί του Sibelius και το τρίτο μέρος (Largo) της Σονάτας για σόλο βιολί Αριθμός 3 του Bach, υπό τη διεύθυνση του Sir Simon Rattle. Η συναυλία μεταδόθηκε διεθνώς και αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της συναυλιακής δραστηριότητας

εκείνης της χρονιάς, ενώ η ερμηνεία του απέσπασε διθυραμβικές κριτικές από τον διεθνή Τύπο.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΩΡΙΜΟΤΗΤΑ

Αν ο Itzhak Perlman θεωρείται ο κατεξοχήν εκπρόσωπος της μεγάλης λυρικής παράδοσης του 20ού αιώνα στο βιολί, η Anne-Sophie Mutter η καλλιτέχνις που συνδέθηκε με την ανανέωση του ρεπερτορίου και τις συνεργασίες με σύγχρονους συνθέτες και ο Gidon Kremer η πλέον αντισυμβατική και πρωτοποριακή προσωπικότητα του χώρου, ο Καβάκος καταλαμβάνει μια διαφορετική θέση. Η καταξίωσή του στον διεθνή μουσικό χώρο βασίζεται πρωτίστως στη βα-

θιά μουσικότητα, στην πνευματική προσέγγιση των έργων που εκτελεί ή διευθύνει και στην ισορροπία ανάμεσα στην τεχνική τελειότητα και την ερμηνευτική ωριμότητα. Για τον λόγο αυτό, πολλοί κριτικοί τον θεωρούν έναν από τους πληρέστερους μουσικούς της γενιάς του και όχι απλώς έναν κορυφαίο βιολονίστα.

Η φήμη του δεν στηρίζεται σε εντυπωσιακές εξωτερικές εκδηλώσεις δεξιοτεχνίας αλλά στη δυνατότητά του να αναδεικνύει την εσωτερική αρχιτεκτονική των μουσικών έργων. Η προσέγγισή του συχνά συγκρίνεται με εκείνη μεγάλων μουσικών-διανοουμένων όπως ο David Oistrakh και ο Szymon Goldberg, καλλιτεχνών δηλαδή

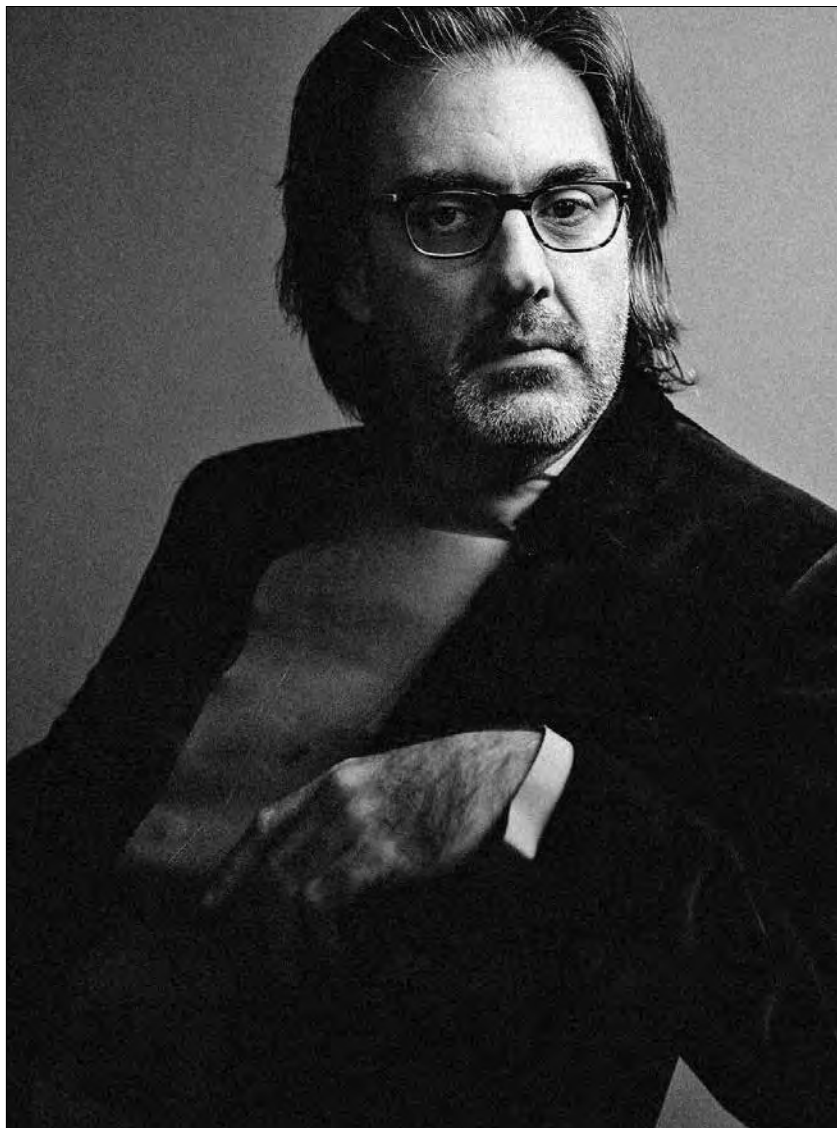
που αντιμετώπιζαν την ερμηνεία ως αποτέλεσμα βαθιάς μελέτης και όχι ως απλή επίδειξη τεχνικής υπεροχής. Η ιδιαίτερη αυτή φυσιογνωμία εξηγεί και το γεγονός ότι έχει αναπτύξει στενές καλλιτεχνικές σχέσεις με ορισμένους από τους σημαντικότερους μουσικούς της εποχής μας. Οι συμπράξεις του με τον πιανίστα Emanuel Ax, τον τσελίστα Yo-Yo Ma και την πιανίστα Yuja Wang έχουν οδηγήσει σε συναυλίες και ηχογραφήσεις που θεωρούνται από τις σημαντικότερες της σύγχρονης μουσικής δωματίου. Ιδιαίτερα η συνεργασία του με τους Ax και Yo-Yo Ma το 2025, στο φιλόδοξο δισκογραφικό σχέδιο της σειράς «Beethoven for Three» για την εταιρεία Sony Classical, ανέδειξε τον Καβάκο ως ισότιμο συνομιλητή δύο μουσικών που αποτελούν εμβληματικές προσωπικότητες της παγκόσμιας κλασικής σκηνής.

Δισκογραφικά ο Καβάκος έχει συνεργαστεί με μεγάλες μουσικές εταιρείες όπως οι BIS, Delos, Finlandia, Decca και Sony Classical αλλά και με μικρότερες, ειδικού ρεπερτορίου και αισθητικής, όπως η ECM. Ξεχωρίζουν οι ηχογραφήσεις των κοντσέρτων του Mozart με την Camerata Salzburg, το Κοντσέρτο του Mendelssohn, οι Σονάτες και Παρτίτες για σόλο βιολί του Bach, οι Σονάτες για βιολί και πιάνο του Beethoven με τον Enrico Pace, καθώς και οι προαναφερθείσες ηχογραφήσεις μουσικής δωματίου με τους Yo-Yo Ma και Emanuel Ax.

Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματά του στην ιστορία της δισκογραφίας υπήρξε η πρώτη παγκόσμια εμπορική ηχογράφιση της αρχικής εκδοχής του Κοντσέρτου για Βιολί του Jean Sibelius (1903–1904). Μέχρι τότε, το μοναδικό έργο κοντσέρτου του Φινλανδού συνθέτη παρέμενε ουσιαστικά άγνωστο και μη προσβάσιμο στο ευρύ κοινό. Η ηχογράφιση, που πραγματοποιήθηκε με την Lahti Symphony Orchestra και με μαέστρο τον Osmo Vänskä, για την εταιρεία BIS, τιμήθηκε το 1991 με το βραβείο Gramophone Concerto of the Year και θεωρείται σήμερα ιστορικής σημασίας για τη μουσικολογική έρευνα και τη δισκογραφία του 20ού αιώνα.

ΣΤΗΝ ECM

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην καλλιτεχνική πορεία του Λεωνίδα Καβάκου έχει η συνεργασία του με τον Μάνφρεντ Άιχερ και την εταιρεία

Sony Classical

Δισκογραφικά ο Καβάκος έχει συνεργαστεί με μεγάλες μουσικές εταιρείες όπως οι BIS, Delos, Finlandia, Decca και Sony Classical αλλά και με μικρότερες, ειδικού ρεπερτορίου και αισθητικής, όπως η ECM.

ECM, χώρο συνάντησης κορυφαίων ερμηνευτών και συνθετών της σύγχρονης λόγιας μουσικής. Η συνεργασία του Καβάκου με τη γερμανική εταιρεία αποτυπώθηκε χαρακτηριστικά στις δύο ηχογραφήσεις «Stravinsky/Bach» και «Maurice Ravel/George Enescu» με τον πιανίστα Péter Nagy, στις οποίες ο Άιχερ ήταν ο παραγωγός. Εξίσου σημαντική είναι και η συμμετοχή του στο διπλό άλμπουμ Monodia της ECM New Series, αφιερωμένο στον Tigran Mansurian, με πρωτοβουλία της διάσημης βιολίστριας (βιόλας) Kim Kashkashian, η οποία είναι από τους σημαντικότερους υποστηρικτές του έργου του μεγάλου Αρμένιου συνθέτη παγκοσμίως. Η συμβολή του στο άλμπουμ αποτυπώνεται στην ερμηνεία του Κοντσέρτου για Βιολί και Ορχήστρα (1981) του Mansurian, το οποίο εκτελεί ως σολίστ με τη συνοδεία της Ορχήστρας Δωματίου του Μονάχου. Στο άλμπουμ συμμετέχουν επίσης κορυφαίοι μουσικοί της σύγχρονης μουσικής, όπως ο Jan Garbarek, οι Hilliard

Ensemble, και βέβαια, η σπουδαία Kim Kashkashian. Σε αισθητικό επίπεδο, η σχέση του Καβάκου με την ECM δεν είναι τυχαία· η ερμηνευτική του προσέγγιση χαρακτηρίζεται από διαύγεια, αυστηρότητα στη μορφή και εκτελεστική εσωτερική των έργων, στοιχεία που ταυτίζονται με την καλλιτεχνική φιλοσοφία της γερμανικής εταιρείας. Το γεγονός έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς ο Μάνφρεντ Άιχερ επιλέγει προσωπικά ένα περιορισμένο σύνολο καλλιτεχνών με τους οποίους αναπτύσσει μακροχρόνιες δημιουργικές σχέσεις. Η ένταξη του Καβάκου σε αυτό το περιβάλλον αποτελεί ένδειξη της ιδιαίτερης εκτίμησης που απολαμβάνει ως μουσικός διεθνούς εμβέλειας.

Η σύνδεσή του με την ECM αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία αν ληφθεί υπόψη ότι στην ίδια καλλιτεχνική οικογένεια ανήκουν προσωπικότητες όπως οι Gidon Kremer, Kim Kashkashian, Heinz Holliger και András Schiff, μουσικοί που έχουν διαμορφώσει σε μεγάλο βαθμό τη φυσιογνωμία της

σύγχρονης κλασικής ερμηνείας. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, ο Καβάκος δεν εμφανίζεται απλώς ως ένας σπουδαίος βιολονίστας, αλλά ως ένας καλλιτέχνης που συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση της αισθητικής ταυτότητας της σύγχρονης μουσικής ερμηνείας.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

Ο Λεωνίδας Καβάκος, έχοντας ήδη μια εξέχουσα θέση στη διεθνή κλασική σκηνή ως βιολονίστας, έχει τα τελευταία χρόνια αναπτύξει μια εξίσου εντυπωσιακή και αναγνωρισμένη πορεία ως διευθυντής ορχήστρας. Έχει διευθύνει, μεταξύ άλλων, σύνολα όπως οι Φιλαρμονικές του Ρότερνταμ και της Στοκχόλμης, η Συμφωνική Ορχήστρα της Βοστώνης, η Συμφωνική του Λονδίνου και η Chamber Orchestra of Europe.

Πρόσφατα διηύθυνε τη λονδρέζικη Philharmonia Orchestra στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, αποδεικνύοντας ότι η μουσική του προσωπικότητα υπερβαίνει τον ρόλο του σολίστα και εκτείνεται σε μια ολοκληρωμένη θεώρηση της συμφωνικής ερμηνείας. Ελάχιστοι Έλληνες μουσικοί, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τον Δημήτρη Μητρόπουλο, γνώρισαν ανάλογη διεθνή απήχηση. Η βράβευσή του ως Gramophone Artist of the Year το 2014 και η απονομή του διεθνούς κύρους Léonie Sonning Music Prize το 2017 τον τοποθέτησαν σε μια κατηγορία καλλιτεχνών όπου συναντά κανείς ονόματα όπως ο Igor Stravinsky, ο Leonard Bernstein, ο Benjamin Britten και ο Daniel Barenboim.

Για τον λόγο αυτό ο Καβάκος θεωρείται μία από τις σημαντικότερες ελληνικές προσωπικότητες του πολιτισμού διεθνώς. Η αξία του δεν εξαντλείται στις διακρίσεις ή στις συνεργασίες του με κορυφαίους μουσικούς οργανισμούς.

Το ουσιαστικότερο στοιχείο της παρουσίας του είναι ότι κατόρθωσε να συνδυάσει την τεχνική αρτιότητα με τη βαθιά καλλιτεχνική σκέψη, αναδεικνύοντας ένα πρότυπο μουσικού που αντιμετωπίζει την ερμηνεία ως δημιουργική και πνευματική πράξη.

Επιπλέον, η πορεία του αποτελεί σημείο αναφοράς για νεότερες γενιές μουσικών, αποδεικνύοντας ότι ένας Έλληνας καλλιτέχνης μπορεί να σταθεί ισότιμα δίπλα στις κορυφαίες προσωπικότητες της παγκόσμιας μουσικής σκηνής. ■

«Στις αρχές του 1990, ο Χρήστος Λαμπράκης εξεθείαζε ήδη την ποιότητα των συζητήσεων που είχε με τον Λεωνίδα Καβάκο, με αντικείμενο την αξιοποίηση του νέου εργαλείου που λεγόταν Μέγαρο Μουσικής για την ευρύτερη διάδοση της μουσικής δωματίου, είδους κατεξοχήν απαιτητικού και παραδοσιακά απευθυνόμενου σε ειδικούς, που η συστηματική του καλλιέργεια ανήκε εξ αρχής στις στρατηγικές πολιτιστικές στοχεύσεις του νέου τότε οργανισμού και του ιδρυτή του».

Με προσήλωση στη διαρκή εξέλιξη

Από τον ΝΙΚΟ ΤΣΟΥΧΛΟ

Θυμάμαι τον Λεωνίδα Καβάκο από τα φοιτητικά μου χρόνια στην Αθήνα, να τον συναντώ τυχαία σε σπίτια φίλων. Τότε ήταν πιτσιρικάς σε σχέση με τη δική μου μουσικοπαρέα (πάνω-κάτω εικοσάρηδες εμείς, πάνω-κάτω δεκαπεντάρης εκείνος, ένα πραγματικό χάσμα γενεών που βέβαια σήμερα αναρωτιέσαι πού εξαφανίστηκε), αλλά τον περιέβαλλε ήδη η φήμη της ξεχωριστής περίπτωσης, του παιδιού που είχε ξεμπερδέψει από νωρίς με όλα τα βασικά ζητήματα του οργάνου, και που ήταν από τους διαλεχτούς μαθητές του σπουδαίου Καφαντάρη.

Μιλώ συνειδητά για τη φήμη της ξεχωριστής περίπτωσης και όχι για τη δαιμονική αύρα ενός παιδιού θαύματος, διότι αυτό που

ο Λεωνίδας από τότε εξέπεμπε σαν άνθρωπος ήταν πάνω απ' όλα μια ευχάριστη αίσθηση συμπαθητικής κανονικότητας, χωρίς σκοτεινές πλευρές, που μόνον όταν τύχαινε να πιάσει στα χέρια του ένα βιολί μετουσιωνόταν αίφνης σε κάτι απολύτως ιδιαίτερο και φωτεινό. Αυτό το απολύτως ιδιαίτερο και φωτεινό δεν ήταν (μόνο) ο περιποιημένος και απόλυτα ορθότονος ήχος ή το επιδέξιο αριστερό χέρι, τεχνικές δεξιότητες που όλοι οι μεγαλύτεροι της παρέας ιδροκοπούσαν νυχθημερόν να κερδίσουν – ήταν (κυρίως) η εντυπωσιακή άνεση με την οποία εκείνος έκανε τα δύσκολα να φαίνονται εύκολα.

Δεν είμαι σε θέση να ξέρω αν οι βιολιστικές του αυτές δεξιότητες ήταν προϊόν μικρότερου ή μεγαλύτερου προσωπικού μόχθου (αν

και υποθέτω ότι σε ένα μουσικό σπίτι όπως το δικό του τα φάλτσα δεν θα συγχωρούνταν εύκολα), όμως μπορώ να καταθέσω με βεβαιότητα ότι από τότε, όταν έπαιζε, όλα κυλούσαν με καταπληκτική άνεση, χωρίς ποτέ να γίνεται αισθητός ο παραμικρός κόπος, η παραμικρή προσπάθεια. Όσο τον θυμάμαι, ο Λεωνίδας διέθετε πάντοτε μια ζηλευτή έμφυτη και κομψή άνεση με το όργανο, που τον καθιστούσε ήδη από τότε σημείο αναφοράς για ολόκληρο τον κύκλο των νέων μουσικών της εποχής.

Η μετέπειτα πορεία του Λεωνίδα Καβάκου περιλαμβάνει πολλές διεθνείς βραβεύσεις, ωστόσο εκείνη που θυμάμαι να ξεχωρίζει ήταν το βραβείο του διαγωνισμού Σιμπέλιους το 1985 – τουλάχιστον αυτό το βραβείο, θαρρώ

το πρώτο από τα μεγάλα, ήταν που επιβεβαίωσε και μαζί ανανέωσε και ενίσχυσε τη φήμη του στα καθ' ημάς, επισφραγίζοντας οριστικά κάτι που έδειχνε πολύ πέρα από τη βιολιστική δεξιότητα: μια μουσική ωριμότητα που αναγνωριζόταν πια διεθνώς στην ερμηνεία ενός από τα πιο βαθυστόχαστα έργα του βιολιστικού ρεπερτορίου. Δεν είναι τυχαίο ότι αυτή η βράβευση άνοιξε το δρόμο για την ιστορική ηχογράφηση μερικά χρόνια αργότερα της πρώτης, ως τότε «απαγορευμένης» εκδοχής του ίδιου εμβληματικού έργου, που ο Λεωνίδας συνέβαλε καθοριστικά να γίνει γνωστή διεθνώς.

Ο ΨΗΛΟΣ ΕΚΕΙ ΕΞΩ...

Τότε είχα ήδη χρόνια να τον ακούσω ζωντανά, χωρίς ωστόσο

ποτέ να πάψω να μετέχω στη συλλογική –και κάπως αφελή– αίσθηση οικειότητας που θαρρώ ολόκληρη η ελληνική μουσική κοινότητα αισθανόταν απέναντί του, την υπερήφανη αίσθηση ότι «ο ψηλός» εκεί έξω είναι και παραμένει «δικός μας». Στην πραγματικότητα, η διεθνής αναγνώριση του Λεωνίδα Καβάκου προσέφερε ήδη από τότε μια θαυμάσια ευκαιρία συλλογικής αυτοκριτικής (που φοβάμαι ότι ούτε τότε, ούτε και αργότερα αξιοποιήθηκε επαρκώς), μια ευκαιρία να αναρωτηθούμε: τι ποσοστό της ραγδαία αυξανόμενης διεθνούς καλλιτεχνικής ακτινοβολίας ενός τέτοιου λαμπρού καλλιτέχνη θα μπορούσε άραγε να αποδοθεί στο περιβάλλον από το οποίο ξεφύτρωσε (το μίζερο περιβάλλον των αδιαβάθμητων μουσικών σπουδών, της θεσμικής αδιαφορίας για μουσική άλλη από την αγοραία, της έλλειψης επαγγελματικής προοπτικής άλλης από τις «αρπαχτές» στις διάφορες ορχήστρες και τίποτε ιδιαίτερα) ένα ποσοστό που, έστω μικρό, θα μπορούσε τέλος πάντων να νομιμοποιήσει κατά κάποιον τρόπο αυτό το συλλογικό «δικός μας».

Η αλήθεια είναι, και ας με διαψεύσει αν θέλει ο ίδιος, το ποσοστό αυτό υπήρξε απελπιστικά μικρό: ο Λεωνίδας, παρ' όλη τη βαθιά ελληνική του αυτοσυνείδηση, μου

μοιάζει να οφείλει τις πρώτες επιτυχίες της εποχής εκείνης αποκλειστικά και μόνο στο προσωπικό του ταλέντο, όπως αυτό άνθισε μέσα στον στενό κύκλο μιας μουσικής οικογένειας και μερικών καλών φίλων και δασκάλων, όπου έκανε τα πρώτα του καλλιτεχνικά βήματα. Ένα success story που όχι μόνο δεν μπορεί να αποδοθεί, έστω εν μέρει, στο συλλογικό πολιτιστικό οικοσύστημα προέλευσής του, αλλά που, αντίθετα, όλα δείχνουν ότι επιτεύχθηκε σε *πέισμα* των δεδομένων του οικοσυστήματος αυτού.

Δεν είμαι βέβαιος πότε ακριβώς ο Σύλλογος *Οι Φίλοι της Μουσικής* επενέβη για να αλλάξει κάτι στην παραπάνω κατάσταση, θυμάμαι εντούτοις ότι πριν επανασυστηθούμε με το Λεωνίδα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και ξεκινήσει η μακρά, στενή και παραγωγική συνεργασία μας, ο Χρήστος Λαμπράκης εξεθείαζε ήδη την ποιότητα των συζητήσεων που είχαν οι δυο τους με αντικείμενο την αξιοποίηση του νέου εργαλείου που λεγόταν Μέγαρο Μουσικής για την ευρύτερη διάδοση της μουσικής δωματίου, είδους κατεξοχήν απαιτητικού και παραδοσιακά απευθυνόμενου σε ειδικούς, που η συστηματική του καλλιέργεια ανήκε εξ αρχής στις στρατηγικές πολιτιστικές στοχεύσεις του νέου τότε οργανισμού και του ιδρυτή του (ναι, ας μιλή-

σουμε κάποτε για τις στοχεύσεις αυτές και τα μετέπειτα επιτεύγματα τους, που σήμερα μοιάζουν αυτονόητα αλλά τότε σίγουρα δεν ήταν). Και βέβαια, οι πρώτοι βιολιστικοί ήχοι που δοκίμασαν και επιβεβαίωσαν την ακουστική ποιότητα της τότε ακόμα ημιτελούς Αίθουσας Φίλων της Μουσικής προέρχονταν από το δικό του δοξάρι. Δεν ήμουν δυστυχώς παρών σε αυτή την πρώτη δοκιμή κεκλεισμένων των θυρών, αλλά είχα τη χαρά να παρακολουθήσω λίγους μήνες αργότερα την ολοκλήρωση και εμβάθυνση της γνωριμίας του Λεωνίδα με την εμβληματική αυτή αίθουσα, όταν ηχογράφησε εκεί, θαρρώ για πρώτη φορά, το *Gaal* της βιολιστικής τέχνης, τις έξι Σονάτες και Παρτίτες του Μπαχ.

Νομίζω πως η ηχογράφηση αυτή δεν κυκλοφόρησε ποτέ ευρύτερα αλλά, αν κάπου υπάρχει ακόμα, θα προσέφερε οπωσδήποτε μια σπάνια ευκαιρία να μετρήσει κανείς κάτι εξαιρετικά σπάνιο: την ικανότητα ενός ήδη ώριμου καλλιτέχνη να μην επαφίεται σε ό,τι πετυχαίνει σε κάθε στάδιο της διαδρομής του, αλλά να ανανεώνεται διαρκώς (αυτό σκεφτόμουν πριν μερικά χρόνια ακούγοντας ξανά από τον Λεωνίδα τα ίδια αυτά έργα στην Επίδαυρο), επιβεβαιώνοντας ότι για έναν αληθινό καλλιτέχνη η ερμηνεία της μουσικής οφείλει να πα-

ραμένει μια διά βίου εξελισσόμενη πνευματική διαδικασία.

ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΕΝΝΑΙΟΔΩΡΟΣ

Η μετέπειτα άνοδος του Λεωνίδα Καβάκου στο πόντιο μερικών από τις σημαντικότερες ορχήστρες του κόσμου ακριβώς αυτή την ανάγκη διαρκούς πνευματικής εξέλιξης προδίδει. Μια ανάγκη που ο Λεωνίδας φροντίζει να καλλιεργεί στον εαυτό του και στους άλλους όχι μόνο ως ερμηνευτής με το βιολί ή την μπαγκέτα στο χέρι, αλλά και ως δάσκαλος – ένας δάσκαλος ακούω ιδιαίτερα απαιτητικός και μαζί γενναιόδωρος, όπως πιθανόν να υπήρξαν οι δικοί του δάσκαλοι. Η προσήλωση αυτή στη διαρκή εξέλιξη είναι που λειτουργεί νομίζω κατά βάθος ως μαγνήτης για το κοινό που γεμίζει τις εμφανίσεις του ανά τον κόσμο, διότι προσλαμβάνεται ως μια ολοένα ανανεούμενη υπόσχεση ότι αυτό που πρόκειται να ακούσεις, δεν θα έχει τίποτα το μουσειακό, το προκατασκευασμένο. Είναι κάτι που μου είχε ψιθυρίσει στο αντί ένας πολύ έμπειρος γερμανός συνάδελφος στο τέλος ενός ρεσιτάλ του Λεωνίδα Καβάκου στην Αίθουσα Μητρόπουλος το 1999 (έχω προσωπικούς λόγους να είμαι βέβαιος για αυτή τουλάχιστον τη χρονολογία): «Όσοι από εμάς δεν ήρθαν σήμερα εδώ, πολύ σύντομα θα το έχουν μετανιώσει». ■

Εμμανουήλ Κριαράς

Αλέξης Πολίτης

Νάσος Βαγενάς

Σταύρος Τσακυράκης

Γιάννης Βούλγαρης

Δημήτρης Δημητράκος

Στέλιος Ράμφος

Δημήτρης Ραυτόπουλος

Μιχάλης Γκανάς

Θανάσης Βαλτινός

Αθηνά Κακούρη

Χρήστος Χωμενίδης

Αλέξης Πανσέληνος

Τάκης Θεοδωρόπουλος

Πασχάλης Κιτρομηλίδης

Κωνσταντίνος Στάικος

Συμεών Σταμποπούλου

Λένια Ζαφειροπούλου

Κυκλοφορεί

ΚΙ ΑΥΤΟΙ ΕΙΝΑΙ

Η ΕΛΛΑΔΑ

ΗΛΙΑΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

the books' journal

Περισσότερες πληροφορίες:
booksjournal.gr

ΚΙ
ΑΥΤΟΙ
ΕΙΝΑΙ
Η
ΕΛΛΑΔΑ
Συνεντεύξεις στο Books' Journal